

Л.Н.ГУМИЛЕВ АТЫНДАҒЫ ЕУРАЗИЯ ҰЛТТЫҚ УНИВЕРСИТЕТІ  
ҚАЗАҚСТАННЫҢ БАС РЕДАКТОРЛАР КЛУБЫ  
ЖУРНАЛИСТИКА ЖӘНЕ САЯСАТТАНУ ФАКУЛЬТЕТІ  
БАСПАСӨЗ ЖӘНЕ БАСПА ІСІ КАФЕДРАСЫ

**«ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ  
МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ»**

атты Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі,  
Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі  
филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы  
Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған халықаралық  
ғылыми-тәжірибелік конференция МАТЕРИАЛДАРЫ

24 қараша, 2023 жыл

Астана, 2023

**ӘОЖ 070+821.512.122.0**  
**ҚБЖ 76.01+83.3 (5 Каз)**  
**X17**

**Жалпы редакциясын басқарған**  
филология ғылымдарының кандидаты, профессор Қ.Ө.Сақ  
**Жауапты редактор - құрастырушы:**  
филология ғылымдарының кандидаты, профессор М.Б.Тоқтағазин  
**Құрастырушы –** филология ғылымдарының кандидаты А.Қ.Умбетова

Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналған «ЖУРНАЛИСТИКА МЕН ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференция материалдары. Астана, 24 қараша, 2024 жыл / жауапты редактор - құрастырушы М.Б.Тоқтағазин, құрастырушы А.Қ.Умбетова. – Астана: Л.Н.Гумилев атындағы Еуразия ұлттық университеті, 2023. -333 б.

**ISBN 978-601-337-930-2**

Жинақ Халықаралық Ақпараттандыру академиясының толық мүшесі, Қазақстан Педагогикалық Ғылымдар Академиясының корреспондент-мүшесі филология ғылымдарының докторы, профессор, Сәуле Есембекқызы Тапанованың өмірі мен ғылыми-шығармашылығына арналып, «Журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары» атты халықаралық ғылыми-тәжірибелік конференциясы аясында шығарылды. Ғылыми еңбекке еліміздегі және шет елдердегі ғалым-зерттеушілердің журналистика мен әдебиеттанудың өзекті мәселелері және даму парадигмалары туралы тың мақалалары мен елге танымал ғалымдардың, педагогтар мен басқа да танымал тұлғалардың профессор С.Е.Тапанованың ғалым, ұстаз, тәлімгер ретіндегі келбетін ашатын мақала, естелік, эсселері енгізілген.

Ғылыми жинақ материалдары студенттер мен магистранттарға, докторанттарға, жас зерттеушілер мен қаламгерлерге және жалпы көпшілік оқырмандарға арналған.

**ISBN 978-601-337-930-2**

**ӘОЖ 070+821.512.122.0**  
©Л.Н. Гумилев атындағы ЕҰУ, 2023

## МАЗМҰНЫ

### АЛҒЫ СӨЗ

|                  |   |
|------------------|---|
| Сыдықов Е.Б..... | 3 |
|------------------|---|

### I БҰҚАРАЛЫҚ КОММУНИКАЦИЯ ҚҰРАЛДАРЫНЫҢ БҮГІНГІ ТАҢДАҒЫ МӘСЕЛЕЛЕРІ

|                                                                                                                                |    |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|----|
| Пронин А. Ресурсный подход в исследования масс-медиа: к постановке проблемы.....                                               | 4  |
| Алламбергенова П. Қарақалпақстан телевидениесіндегі парламент журналистикасы.....                                              | 6  |
| Ишанова А. Маклюэн и его концепция социальных медиа.....                                                                       | 8  |
| Таштемирова З. Об основных свойствах и категориях медиатекста.....                                                             | 13 |
| Джуракулова Г, Спикердің аудиториямен жұмыс істеу принциптер.....                                                              | 17 |
| Жұмабекова Ф.Н, Дарменова А.Е. Болашақ мамандар даярлауда цифрлық технологияны пайдаланудың тиімділігі.....                    | 21 |
| Бахрамова М. Исследование гендерного фактора в речевом поведении.....                                                          | 28 |
| Козлов А, Канапьянов С. Становление и развитие военной журналистики Казахстана.....                                            | 33 |
| Мутугулина Н. Особенности современных сми в аспекте глобализации.....                                                          | 40 |
| Есенбекова Ұ. Жаңаарқалық профессордың даналық шуағы.....                                                                      | 44 |
| Шалғынбаева К, Жұпархан А. Оқушылардың танымдық белсенділігін сүйемелдеуге бұқаралық коммуникация құралдарының әсері.....      | 49 |
| Тоқтағазин М. Ғылым шыңындағы ғибратты ғалым.....                                                                              | 55 |
| Есенбекова Ұ, Рахымбаев Н. Қоғамдық сананың өсуі мен телевизияның даму кезеңдерінің технологиялық өзгерістермен байланысы..... | 58 |
| Баткеева Б. Мұзафар Әлімбаевтың редакторлық қызметі (ақынның 100- жылдық мерейтойына орай.....                                 | 66 |

|                                                                                                                                                                    |     |
|--------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Умбетова А, Шауенова Г, Ерол А.</b> Абай Құнанбайұлы және алаш көсемсөзі.....                                                                                   | 70  |
| <b>Демьянова А, Насырова Р, Абишева В.</b> Сторителлинг как современная форма сказительства.....                                                                   | 75  |
| <b>Омарханов Ж.</b> Баспасөз қызметінің мемлекеттік құрылымдардағы рөлі: стратегиялары мен ықпалы.....                                                             | 80  |
| <b>Абдрахманова А.</b> Әлеуметтік медианың БАҚ саясатындағы рөлі және олардың экономикалық пайдасы.....                                                            | 83  |
| <b>Асилбек Ж.</b> Интернет бақ-тың ақпарат берудегі мультимедиялық құралдарды қолдануы.....                                                                        | 87  |
| <b>Мажитова Л, Каирова Г.</b> Бұқаралық-коммуникациялық қызмет жүйесіндегі журналистика психологиясы.....                                                          | 92  |
| <b>Тайжанова Г.</b> Қазақ терминологиясының даму белестері.....                                                                                                    | 95  |
| <b>Абилбекова И, Шурентаев А.</b> Медиадағы балалар мен жастарға арналған білім беру контенті.....                                                                 | 98  |
| <b>Бахтиярқызы Ж.</b> 1996-2000 жылдар аралығында “Егемен Қазақстан” газетінде қозғалған әйелдер мәселесі.....                                                     | 102 |
| <b>Қазанбай Д, Жанпейісова Қ.</b> БАҚ-ғы кәсіпкерлікті реттеу және қолдау бойынша мемлекеттік саясатты талдау.....                                                 | 106 |
| <b>Калмурзина М, Сәрсенбаева А, Болатова Ж.</b> Ғылыми библиография дамуының әлеуметтік-институционалдық мәселелері.....                                           | 110 |
| <b>Жапаева Г, Жанпейісова Қ.</b> Ақпараттық кеңістікте діни фактордың талдануы.....                                                                                | 113 |
| <b>Төлекбаева Г.</b> «Abai tv» телеарнасындағы алаш тақырыбы.....                                                                                                  | 117 |
| <b>Мұратқызы С.</b> Камал Смайылов публицистикасындағы білім және ғылым тақырыбы.....                                                                              | 121 |
| <b>Асқар С.</b> Заманауи медиадағы ғылым көрінісі: тенденциялар, кейстер мен перспективаларды талдау.....                                                          | 125 |
| <b>Kusainova A, Zhanysbaeva A.</b> The concept and features of criminal journalism.....                                                                            | 130 |
| <b>Қайратқызы А.</b> COVID-19 пандемиясы кезеңінде қазақстанда тұрмыстық зорлық зомбылықты реттеудегі масс-медианың рөлі.....                                      | 134 |
| <b>Айтбай А.</b> Қазақстанның медиа кеңістігіндегі креативті индустрия және медиаэтика мәселесі.....                                                               | 140 |
| <b>Болатова Ұ.</b> Қазақстандық бұқаралық ақпарат құралдары үшін халықаралық идеологиялық егемендікті тұрақтандырудағы жаңа перспективалар мен сын - қатерлер..... | 145 |
| <b>Қабдрашев Б.</b> Саяси қақтығыстардағы манипуляция және жалған ақпарат.....                                                                                     | 149 |
| <b>Маханбетова А.</b> БАҚ-тағы қазіргі мәселелер мен фактчекингтің маңыздылығы.....                                                                                | 153 |
| <b>Қасымжанова Г.</b> Мобилография технологияларының қазақ тілді масс-медианы дамытудағы рөлі (qaz365.kz мысалында).....                                           | 157 |
| <b>Кудайберген С.</b> Интернеттің бала дамуына әсері.....                                                                                                          | 164 |

|                                                                                               |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Жусупова Д.</b> Инклюзивті білім берудегі ақпараттық-коммуникациялық технологияларды ..... | 170 |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------|-----|

## II ӘДЕБИЕТТАНУДЫҢ ӨЗЕКТІ МӘСЕЛЕЛЕРІ ЖӘНЕ ДАМУ ПАРАДИГМАЛАРЫ

|                                                                                                                                     |     |
|-------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Еспенбетов А.</b> Сұлтанмахмұттанудың өзекті мәселелері.....                                                                     | 177 |
| <b>Ердембеков Б.</b> Абайдың поэзиядағы сыны.....                                                                                   | 184 |
| <b>Зейнулина А.Ф.,Ташекова А.Т.</b> Қазіргі қазақ романының тақырыптық-жанрлық көркемдігі.....                                      | 191 |
| <b>Хамзина Қ, Қалыбекова К. І.</b> Есенберлин және қазақ әдебиеті.....                                                              | 196 |
| <b>Умбетова А, Шауенова Г, Хамитова Э.</b> Тұманбай Молдағалиев поэзиясындағы эстетикалық идеал.....                                | 201 |
| <b>Смагулова А.</b> Абай қарасөздерінің тезаурусы.....                                                                              | 206 |
| <b>Алтайбекова К.</b> Әйелдер бейнесін жасаудағы алғашқы ізденістер.....                                                            | 212 |
| <b>Шегетайқызы Б.</b> Қазақ ақындарының шығармашылығындағы төрттіктер.....                                                          | 217 |
| <b>Кулибекова Ж, Бигужина Г.</b> Мағжан Жұмабаев және Солтүстік өңір қаламгерлерінің шығармашылығындағы өзара үндестік.....         | 221 |
| <b>Оралқызы З. Б.</b> Кенжебаев – әдебиет тарихының білгірі.....                                                                    | 225 |
| <b>Бердикенов У, Тоқсамбаева А.</b> Әдеби шығарма-тұлға дамытудың негізі немесе мектепте әдебиет пәнін жаһандық тұрғыдан оқыту..... | 230 |
| <b>Зеймұллаева Т.</b> Қазақ новеллаларының жанрлық сипаты мен көркемдік жүйесі.....                                                 | 235 |
| <b>Сыланова А, Тоқсамбаева А.</b> Қудалау қамытын киген ағайынды Қоңыратбаевтар.....                                                | 240 |
| <b>Кемелтай Е, Тоқсамбаева А.</b> Зейнолла Сәнік шығармаларындағы ұлттық құндылықтың көрінісі.....                                  | 245 |
| <b>Мубаракова С.Е.</b> XX ғасыр басындағы қазақ әдебиеті және Сұлтанмахмұт Торайғыровтың әдеби мұрасы.....                          | 246 |
| <b>Байқон Қ,</b> Біржан салдың музыка әлеміндегі орны.....                                                                          | 252 |

|                                                                                                                                                                 |     |
|-----------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------------|-----|
| <b>Максүтова А, Шатенова С.</b> Оқушылардың тілдік дағдыларын дамыту жолында қолданылатын тиімді әдіс-тәсілдер.....                                             | 255 |
| <b>Жайманова Н.</b> Әдебиет пәнін оқытудағы белсенді әдістер.....                                                                                               | 261 |
| <b>Амирова Э, Сабит Д.</b> Бастауыш сынып оқушыларының мәтіндер арқылы тілін дамытудың ерекшеліктері.....                                                       | 265 |
| <b>Умбетова С, Жасынбекова Б.</b> Әдебиет сабақтарына ақпараттық технологияны енгізу.....                                                                       | 269 |
| <b>Умбетова А, Балгимбекова А.</b> Ыбырай Алтынсарин әңгімелеріндегі ғибрат – оқытудың қуатты құралы.....                                                       | 273 |
| <b>Балгимбекова А.</b> Әңгіме жанрын оқыту жолдары.....                                                                                                         | 277 |
| <b>Муханова М, Досжанова Б.</b> Оқу үдерісіндегі инновациялар.....                                                                                              | 282 |
| <b>Кулибекова Ж, Ережепова А.</b> Қазақ ертегілеріндегі жағымсыз кейіпкерлердің бала психологиясына әсері.....                                                  | 286 |
| <b>Альчимбаева Н, Райханова Г.</b> Қазақ поэмаларындағы хандар тұлғасы.....                                                                                     | 290 |
| <b>Доскенова К, Жандаулетова Ж.</b> Дәстүрлі қазақ қоғамындағы сал – серілер мұрасы.....                                                                        | 294 |
| <b>Байқон Қ.</b> Фариза Оңғарсынова шығармаларындағы өнер адамдарының бейнесі («Дыбыстар әлемі» және «Сайраған жетісудың бұлбұлымын» поэмалары негізінде) ..... | 299 |
| <b>Хамитова Э, Умбетова А.</b> Әйел бейнесі – қоғам бейнесі (профессор С.Тапанованың зерттеулері негізінде).....                                                | 302 |
| <b>Омарова К.</b> Көркем шығармағы әйел бейнесі Д.Исабековтың «Әпке» драмасы бойынша тапсырмалар топтамасы.....                                                 | 308 |
| <b>Жумабекова Г.</b> Оқылым дағдысын дамытудың тиімді жолдары.....                                                                                              | 313 |
| <b>Макатова А.</b> Қазіргі медиамәтіндердегі стереотиптер.....                                                                                                  | 317 |

## ИНКЛЮЗИВТІ БІЛІМ БЕРУДЕГІ АҚПАРАТТЫҚ- КОММУНИКАЦИЯЛЫҚ ТЕХНОЛОГИЯЛАРДЫ ҚОЛДАНУ

Дарина Жусупова,  
Л.Н.Гумилев атындағы ЕҰУ  
Астана қаласы

**Аннотация.** Мақалада инклюзивті білім беру саласында ақпараттық-коммуникациялық технологияларды (бұдан әрі – АКТ) пайдаланудың артықшылықтары мен кемшіліктері сипатталған. Білім беруде АКТ қолданудың негізгі бағыттары, сонымен қатар оларды пайдаланудың педагогикалық мақсаттары қарастырылған. Инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолданудың мақсаттары мен дәлелдері анықталды. Оқу процесінде АКТ қолданудың мүмкін болатын жағымсыз салдары сипатталған.

**Түйінді сөздер:** инклюзивті білім беру, ақпараттық-коммуникациялық технологиялар, психофизикалық даму ерекшеліктері.

Қазіргі уақытта бүкіл әлемде мүмкіндігі шектеулі адамдардың және психофизикалық дамуы ерекше қажеттіліктері бар саны артып келеді. Бұрын мүгедектердің мамандандырылған оқу орындарында немесе үйде білім алуы әдетке айналды, бұл олардың медициналық және білім алу қажеттіліктерін қанағаттандыратын жағдайларды қамтамасыз етеді. Алайда, мұндай оқу процесі баланың толық әлеуметтік бейімделуіне кедергі келтірді, бұл мұндай балалардың құрдастарынан және жалпы қоғамнан оқшаулануына әкелді. Ерекше қажеттіліктері бар балалар үшін қолжетімді білім беру ортасын құру қазіргі қоғамның басты міндеті болып табылады. Бұл мәселенің шешімі ерекше қажеттіліктері бар балаларды жалпы орта білім беру ұйымдарындағы оқу үдерісіне қосуды көздейтін инклюзивті білім беруді енгізу болды.

Ерекше қажеттіліктері бар балалардың әрбір тобының мұғалім қанағаттандыруға тиісті арнайы білім беру қажеттіліктері бар екенін ескерген жөн, бұл қолайлы әдістер мен әдістерді іздеуді білдіреді. АКТ қолдану инклюзивті сыныптар мен топтардағы балаларға ыңғайлы білім беру бағдарламасын жасауға көмектеседі. Осыны негізге ала отырып, инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолданудың проблемалық мәселелерін қарастыру маңызды [11].

Инклюзивті білім берудің білім беру жүйесіндегі интеграциямен салыстырғанда бірқатар айырмашылықтары бар. Интеграция ерекше қажеттіліктері бар адамдардың ешбір өзгеріссіз қалатын білім беру жүйесіне бейімделуін білдіреді. Инклюзия, керісінше, жағдай мен ортаны оқушылардың ерекшеліктеріне қарай бейімдейді. Бұл үй-жайларды қайта жоспарлау,

оқытудың жаңа әдістерін игеру, бейімделген оқу бағдарламаларын құру және т.б. арқылы жүзеге асырылады [4].

Ерекше қажеттіліктері бар балаларды инклюзивті оқыту және оқыту Қазақстан Республикасының әлеуметтік саясатына енгізілген. Инклюзивті білім беру принциптерін жүзеге асырудың барлық идеялары халықаралық стандарттарға сәйкес келетін заңнамалық базамен бекітілген. Қолданыстағы заңнама аясында кез келген білім беру мекемесі ерекше қажеттіліктері бар балаларды оқытуға дайын болуы керек. Білім беру мекемесінің дайындығы кедергісіз орта құру, білім беру ортасын бейімдеу және кәсіби дайындық болып табылады.

АКТ – ақпаратты өңдеудің әртүрлі механизмдерін, құрылғыларын және әдістерін қамтитын жалпы ұғым. Қазіргі заманғы маңызды АКТ құрылғыларының бірі – қажетті бағдарламалық қамтамасыз ету орнатылған компьютер [6]. Бүгінгі таңда білім беру ортасында ең көп қолданылатын АКТ құралдары мәтіндік редакторлар, электрондық кестелер, презентацияларды дайындау бағдарламалары, мәліметтер қорын басқару жүйелері, орғанайзерлер, графикалық пакеттер және т.б.

Қазіргі уақытта АКТ-ны пайдалану кез келген оқу орнында оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. АКТ оқушылардың коммуникациялық және ақпараттық дағдыларының деңгейін арттыруға мүмкіндік береді, әртүрлі коммуникациялық арналарды (графикалық, мәтіндік, сенсорлық, дыбыстық және т.б.) пайдалану арқылы оқу материалын жоғары сапалы ұсынуды қамтамасыз етеді [7].

Инклюзивті білім беруде АКТ қолданудың келешегі мен артықшылықтары. Инклюзивті білім беру – ерекше қажеттіліктері бар балаларды қорқынышсыз және ыңғайсыздықсыз оқуға ынталандыру және олардың өз мүмкіндіктеріне сенімін арттыру әрекеті. Ерекше қажеттіліктері бар балалар өздерінің әлеуетін толығымен дамытуы керек, ал инклюзив бұл идеяларды жүзеге асыруға көмектеседі [2; 3]. Бұл міндеттерді жүзеге асыру үшін барлық балалар үшін де, жеке адамдар үшін де әмбебап бола алатын құралдарды әзірлеу өте маңызды, өйткені олардың әрқайсысының әртүрлі ерекшеліктерін ескеру маңызды. Қазіргі АКТ дәл осы мүмкіндіктерге ие [10].

Инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолданудың бірқатар жақсы себептері бар:

- әлеуметтік аспект – мүгедектерді қоғамдағы рөлін түсінуге дайындау үшін АКТ-ның негізгі дағдыларына үйретудің маңыздылығы;
- кәсіби аспект – студенттерге болашақ кәсіби іс-әрекет дағдыларын үйрету үшін білім берудегі АКТ қажеттілігі;
- педагогикалық аспект – АКТ көмегімен ерекше қажеттіліктері бар адамдарға білім беру сапасын арттыру [10].

Білім беруде АКТ-ны қолдану алынған білімнің деңгейі мен сапасын арттырады. Бұл мүмкіндік ерекше қажеттіліктері бар адамдар үшін неғұрлым лайықты өмір сүру деңгейін қамтамасыз етуге мүмкіндік береді және оларды еңбек нарығында бәсекеге қабілетті етеді. Әрине, АКТ инклюзивті білім

берудің барлық мәселелерінің шешімі емес, бірақ олар ақпаратқа қол жеткізу процесін айтарлықтай жылдамдатады. Олар сондай-ақ ерекше қажеттіліктері бар адамдарға қоғамның барлық салаларында толық және тең құқылы қатысушы болуға мүмкіндік береді.

АКТ қолдану инклюзивті білім берудің келесі мәселелерін шешеді:

- зейінді белсендіреді;
- оқу материалын қабылдауды арттырады;
- оқытудағы дараландыру мен саралау дәрежесін арттырады;
- оқытудың тиімділігін арттырады;
- студенттердің ақпараттық қоғамға интеграциялануын жеңілдетеді;
- оқушылардың ойлау, есте сақтау қабілетін дамытады.

Сондай-ақ, АКТ-ны сабақтарда қолдану балалардың оларды қызықты әрі есте қалдыратынын, бұл өз кезегінде одан да күрделі оқу материалын қабылдауды жақсартатынын атап өткен жөн. Ерекше қажеттіліктері бар әрбір баланы өзіндік білім беру траекториясымен қамтамасыз ететін ашық білім беру жүйесін құруға және білім беруді ақпараттық-әдістемелік қамтамасыз етуді басқарудың тиімді жүйесін ұйымдастыруға мүмкіндік бар.

Инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолдану оқу үдерісінде өзара әрекеттестіктің жаңа формаларын ұйымдастыруға, оқу материалын қабылдаудың қолжетімділігін арттыруға, ерекше қажеттіліктері бар балалардың өз бетінше әрекет ету аясын кеңейтуге, оқытуды ұйымдастыру мен өткізуге кететін шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. Кейбір функцияларды мұғалімнен электрондық оқыту құралдарына көшіру арқылы білім беру үдерісі, сонымен қатар оқытуды даралау мен саралау деңгейін арттыру.

АКТ-ны пайдалану инклюзивті білім берудің маңызды мәселесін шешуге көмектеседі: ақпараттық ресурстарды пайдалану негізінде оқытудың жаңа «шешуші жолдарын» құру. Мысалы, көру қабілеті бұзылған балалар үшін оқу материалы есту немесе тактильді түрде беріледі. Бұл экранды оқу құралдарын, тактильді брайль дисплейлерін, сөйлеу синтезаторларын және экранды үлкейту технологиясын пайдалану арқылы мүмкін болады. Сөйлеудің айтылу жағын түзету үшін түрлі технологиялар жасалуда.

Инклюзивті білім беруде АКТ үш негізгі рөл атқарады:

- өтемдік (дәстүрлі оқу іс-әрекетін жеңілдету үшін техникалық көмек – оқу және жазу);
- дидактикалық (оқу материалын тиімдірек жеткізу үшін ақпараттық технологияларды пайдалану);
- коммуникация (оқушылардың әлеммен және адамдармен әрекеттесу аясын кеңейту) [1; 8].

Инклюзивті білім беруде қолданылатын АКТ-ның бірнеше негізгі формалары бар:

- стандартты технологиялар. Оларға мыналар жатады: веб-браузерлер, компьютерлер, мәтіндік процессорлар, мүгедектерге арналған кірістірілген конфигурация функциялары бар ұялы телефондар;

- көмекші технологиялар (мүмкіндігі шектеулі адамдардың функционалдық мүмкіндіктерін арттыруға, қолдауға немесе жақсартуға бағытталған құрылғылар): арнайы мүмкіндіктері бар пернетақталар, есту аппараттары, экраннан оқу құралдары;
- қолжетімді (балама) деректер форматтары: субтитрлері бар бейне материалдар және қолжетімді цифрлық ақпарат жүйесі [10].

Инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолданудың жоғары тиімділігі АКТ білім беру үдерісіне қатысушылардың – студенттер мен мұғалімдердің мүмкіндіктерін кеңейтетінімен түсіндіріледі. АКТ көмегімен ерекше қажеттіліктері бар балалар өздеріне ыңғайлы нұсқада ақпараттың үлкен көлеміне қол жеткізе алады, басқа балалармен немесе мұғалімдермен белсенді қарым-қатынас орната алады, бұл оқу мен даму мотивациясының деңгейін арттыруға әкеледі.

Инклюзивті білім беруде АКТ-ны практикалық енгізу мәселелері.

Қазіргі заманғы АКТ құралдарын білім берудің барлық түрлерінде пайдалану жағымсыз салдарға, соның ішінде психологиялық-педагогикалық сипаттағы бірқатар жағымсыз факторларға және АКТ құралдарының оқушының физиологиялық жағдайы мен денсаулығына теріс әсер ету факторларының кешеніне әкелуі мүмкін.

АКТ ерекше қажеттіліктері бар балалардың ерекше білім беру қажеттіліктерін толық қанағаттандыра алмайды, көптеген маңызды функциялар әлі де мұғалімдерде қалады. Соның нәтижесінде ұстаздарға қойылатын талаптар да күрт артуда. Олардың кейбір арнайы құзыреттері болуы керек, атап айтқанда:

- компьютердің техникалық мүмкіндіктері туралы негізгі білім, сонымен қатар онымен жұмыс істеу дағдысы;
- ерекше қажеттіліктері бар балалармен оқу сыныптарында компьютерді пайдаланудың санитарлық нормалары мен ережелерін сақтау;
- балалардың мүмкіндіктеріне сәйкес электрондық оқыту құралдарына, тапсырмаларға әдістемелік ұсыныстар әзірлеп, бейімдей білу;
- жаңа компьютерлік өнімдерді жасай білу [10].

Білім беруде АКТ-ны енгізу ерекше қажеттіліктері бар балалармен жұмыс істеуде АКТ-ны пайдалану кезінде кейбір ерекше талаптарды ескеру және бақылау қажет болғандықтан қиындатады:

- педагогикалық функционалдылық талабы. Ол оқу бағдарламасына сәйкес оқу үрдісінің бағыттарын толық қамтуға, сонымен қатар жұмысты даралау мүмкіндігіне негізделген;
- бейімділік талабы. Ол берілген материалдың тереңдігі мен күрделілігін өзгерту арқылы электрондық оқыту құралын балалардың мүмкіндіктері мен қажеттіліктеріне бейімдеуден тұрады;
- түзетушілік фокусты қамтамасыз ету талабы. Педагогқа балалардың ерекше қажеттіліктеріне сәйкес білім беру мәселелерін шешуге мүмкіндік беретін жаттығулар мен тапсырмалардың болуы;

– ырғақты модульдік скринсейверлерді және әртүрлі көрнекі жүктемелері бар тапсырмалардың ауыспалы түрлерін пайдалану талабы. Бұл балалардың үлгерімін қолдайды және бүкіл оқу сессиясы барысында олардың өнімділік деңгейін арттырады.

АКТ-ны пайдалану бірқатар жағымсыз салдарға да әкелуі мүмкін, мысалы:

- оқушылардың физиологиялық жағдайының нашарлауы, компьютерге тәуелділігі;
- оқушылардың сөйлеу белсенділігінің төмендеуі. Балаларда белсенді сөйлеудің ұзақ уақыт болмауы ойлау процесінің нашарлауына әкелуі мүмкін;
- әлеуметтік байланыстарды қысқарту, диалогтық қарым-қатынас пен әлеуметтік өзара әрекеттестіктің болмауы [10].

Студенттер АКТ беретін ақпараттың үлкен көлемін түсінуде қиындықтарға тап болады. Ақпаратты берудің күрделі тәсілдерін қолдану студенттерді оқу материалының мазмұнынан алшақтатуы мүмкін. Сондай-ақ, бір уақытта әртүрлі ақпарат түрлерін көрсетпеу керек екенін есте ұстаған жөн. Ақпараттың әр түрін қадағалауға тырысқанда, студенттердің көңілдері ауып, маңызды материалды жіберіп алады.

Келесі тармақтарды да кемшіліктер ретінде қарастыруға болады:

- мұғалімнің өзіндік ресурстарын құрумен байланысты оқу сабақтарына дайындауға кететін уақыттың ұлғаюы;
- жаттығу сабағын өткізу кезінде әртүрлі демонстрациялардың шамадан тыс болуы, бұл тренинг сабағын дайындалған материалды тыңдауға немесе қарауға айналдырады, тапсырмалардың дамытушылық функциясын төмендетеді;
- интернет-ресурстардағы сенімсіз ақпаратты пайдалану қаупі.

Қазіргі уақытта АКТ-ны пайдалану кез келген оқу орнында оқу процесінің ажырамас бөлігіне айналды. Инклюзивті білім беруде АКТ-ны қолдану оқу үдерісінде өзара әрекеттестіктің жаңа формаларын ұйымдастыруға, оқу материалын қабылдаудың қолжетімділігін арттыруға, ерекше қажеттіліктері бар балалардың өз бетінше әрекет ету аясын кеңейтуге, оқытуды ұйымдастыру мен өткізуге кететін шығындарды азайтуға мүмкіндік береді. кейбір функцияларды мұғалімнен электрондық оқыту құралдарына көшіру арқылы білім беру үдерісі, сонымен қатар оқытуды даралау мен саралау деңгейін арттыру. АКТ көмегімен ерекше қажеттіліктері бар балалар өздеріне ыңғайлы нұсқада ақпараттың үлкен көлеміне қол жеткізе алады, басқа балалармен немесе мұғалімдермен белсенді қарым-қатынас орната алады, бұл оқу мен даму мотивациясының деңгейін арттыруға әкеледі.

### **Пайдаланылған әдебиеттер:**

1. Алехина, С.В. Инклюзивное образование: история и современность / С.В. Алехина. М. : Пед. ун-т "Первое сентября", 2013. 33 с.

2. Афонькина, Ю.А. Принципы инклюзивного образования в парадигме социального взаимодействия / Ю.А. Афонькина // Гуманитарный научный вестник. 2017. № 11. С. 16–20.
3. Ахметова, Д.З. Педагогика и психология инклюзивного образования: учебное пособие / Д.З. Ахметова, З.Г. Нигматов, Т.А. Челнокова. Казань : Познание, 2013. 204 с.
4. Гусева, Т.Н. Инклюзивное образование / Т.Н. Гусева М. : Центр "Школьная книга", 2010. 272 с.
5. Инклюзивное образование [Электронный ресурс] // М-во образования Респ. Беларусь. 2021. Режим доступа : <https://edu.gov.by/sistema-obrazovaniya/glavnoe-upravlenie-obshchego-srednego-doshkolnogo-i-spetsialnogo-obrazovaniya/spets-obr/>. Дата доступа : 23.11.21.
6. Мантуленко, В.В. Мультимедиа в современном образовании / В.В. Мантуленко. Самара : Самарский ун-т, 2006. 112 с.
7. Мантуленко, В.В. Электронные медиа как средство развития познавательного интереса учащихся / В.В. Мантуленко. М. : УРАО, 2006. 192 с.
8. Минахметова, А.З. Готовность студентов к использованию информационных технологий / А.З. Минахметова, О.Н. Нураева // Современные наукоемкие технологии. 2013. № 7. С. 216–217.
9. Трошина, Е.П. Использование цифровых технологий в инклюзивном образовании / Е.П. Трошина, Е.А. Барабошкина, В.В. Мантуленко // Наука и школа. 2021. № 1. С. 133–141.